

МРНТИ 15.81.21

10.51889/2959-5967.2023.77.4.031

Нуржигитов А.С.¹, Алметов Н.Ш.¹, Аксакалова Ж.К.², Сахиева Ф.Ә.^{1*}

¹М.О.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент қаласы, Қазақстан.

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қаласы, Қазақстан.

ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ҮЛКЕН ЖЕТІЛІК (G7) ЕЛДЕРІНДЕГІ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ САЛЫСТЫРМАЛЫ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ

Аннотация

Мақала Қазақстан және Үлкен жетілік (G7) елдерінің орта білім беру жүйелеріндегі психологиялық қызметті ұйымдастыру және іс-әрекетін салыстырмалы-педагогикалық зерттеу мәселесіне арналған. Отандық және Үлкен жетілік елдеріндегі мектептерде психологиялық қызметті ұйымдастыру мен мазмұнын зерттеуге компоративистік тұрғыдан келу мектептердегі педагогикалық процесті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің жаңа шындықтары мен талаптары, оқушылардың жаңа ұрпағын оқыту, тәрбиелеу және дамытудың психологиялық мәселелерінің күрделенуімен айқындалады. Мектептің психологиялық қызметін ұйымдастырудың халықаралық озық тәжірибелері отандық жалпы білім беру жүйесінің практикасына сауатты трансформациялануы Қазақстан мектептерінде білімдік-тәрбиелік процесті және оқушылар тұлғасын дамытудың маңызды құралына айналуы мүмкін.

G7 елдеріндегі көптеген озық тәжірибелерді отандық білім беру жүйелерін реформалауда қолдануы, оқушылардың цифрлық ұрпағын оқыту мен тәрбиелеудің жаңа шындықтары, педагогикалық процесс субъектілерінің психологиялық мәселелерінің күшеюі шет елдік мектептердің психологиялық қызметін зерттеу және оларды отандық мектептердің жаппай практикасында қолданудың жаңа мүмкіндіктерін табуға жол ашады.

Мақалада АҚШ, Ұлы Британия, Канада, Франция, Италия, Германия, Жапония елдеріндегі жалпы орта мектептеріндегі психологиялық жұмысты іске асыру мен ұйымдастырудың ерекшеліктері қарастырылады. Тарихи-генетикалық және инновациялық аспектілерде G7 мемлекеттері мен Қазақстан орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметті салыстырмалы талдау өткізілген. Шет елдік озық тәжірибелерді Қазақстан жалпы білім беретін мектептерінің психологтары іс-әрекетіне трансформациялаудың кейбір мүмкіндіктері анықталып, қорытындылар мен тұжырымдар жасалынған. G7 мемлекеттері озық тәжірибелерін қолдану жолымен өз шешімін табатын отандық жалпы білім беру мектептері психологиялық қызметін ұйымдастырудың мәселелері атап көрсетілген.

Түйін сөздер: мектеп психологиялық қызметі; жалпы орта білім; психологиялық қызметтің іс-әрекетін ұйымдастыру; салыстырмалы-педагогикалық зерттеу; Үлкен жетілік елдеру (G7), халықаралық тәжірибені трансформациялау; компоративистік тұғыр; педагогикалық процесті психологиялық сүйемелдеу.

Нуржигитов А.С.¹, Алметов Н.Ш.¹, Аксакалова Ж.К.², Сахиева Ф.Ә.^{1*}

¹Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан.

²Казахский национальный педагогический университет им. Абая, Алматы, Казахстан.

СРАВНИТЕЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В ОРГАНИЗАЦИЯХ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАЗАХСТАНА И БОЛЬШОЙ СЕМЕРКИ (G7)

Аннотация

Статья посвящена проблеме сравнительно-педагогического изучения организации и деятельности психологических служб в системе среднего образования Казахстана и стран Большой семерки (G7). Компоративистский подход к исследованию организации и содержания психологической службы в отечественных школах и странах Большой семерки вызвана новыми реалиями и требованиями к психолого-педагогическому сопровождению педагогического процесса школы, нарастанием психологических проблем обучения, воспитания и развития нового поколения школьников. Отмечается, что международный опыт организации психологической службы в школе при грамотной трансформации в отечественную практику общего среднего образования может служить эффективным средством психологической поддержки образовательно-воспитательного процесса и развития личности школьников в казахстанской школе. Заимствование многих передовых практик стран G7 при реформировании образовательных систем, новые реалии обучения и воспитания цифрового поколения школьников, усиление психологических проблем субъектов педагогического процесса актуализирует вопросы сравнительно-педагогического исследования психологических служб за рубежом и возможностей их принятия для массового применения в отечественной практике.

Рассмотрены особенности организации деятельности психологических служб в организациях общего среднего образования США, Великобритании, Канаде, Франции, Италии, Германии и Японии. Проведен сравнительный анализ организации психологической службы в странах G7 и Казахстане в историческо-генетическом и инновационном контексте. Определены некоторые возможности трансформации передовой зарубежной практики в деятельность школьных психологов общеобразовательных школ Казахстана, сделаны выводы и рекомендации. Отмечены круг проблем организации деятельности психологических служб отечественных общеобразовательных школ, решением которых является творческое заимствование передового опыта стран G7.

Ключевые слова: школьная психологическая служба; общее среднее образование; организация деятельности психологической службы; сравнительно-педагогическое исследование; страны Большой семерки (G7), трансформация международного опыта, компоративистский подход, психологическое сопровождение педагогического процесса.

Nurzhigitov A. S.,¹ Almetov N.Sh.,¹ Axakalova Zh.K.,² Sakhiyeva F.A.^{2}*

¹*South - Kazakhstan State University named after M. O. Auezov, Shymkent, Kazakhstan.*

²*Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.*

COMPARATIVE-PEDAGOGICAL RESEARCH OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN GENERAL EDUCATION ORGANIZATIONS OF KAZAKHSTAN AND THE G7 COUNTRIES

Abstract

This article addresses the issue of comparative-pedagogical research into the organization and operation of psychological services within the framework of the secondary education system in Kazakhstan and the G7 countries. The comparative approach to studying the organization and content of psychological services in domestic schools and G7 countries is motivated by new realities and requirements for psychological-pedagogical support in the educational process of schools, the increasing psychological challenges of teaching, upbringing, and the development of the new generation of students. It is noted that international experience in organizing psychological services in schools, when properly transformed into domestic general education practice, can be an effective means of providing psychological support for the educational and developmental processes and the personal growth of students in Kazakhstani schools. Borrowing many advanced practices from G7 countries during the reform of educational systems, the new realities of teaching and raising the digital

generation of students, and today, various psychological problems among students indicate the need to develop psychological work in schools through comparative research.

The article examines the peculiarities of the organization and operation of psychological services in general education organizations in the United States, the United Kingdom, Canada, France, Italy, Germany, and Japan. A comparative analysis of the organization of psychological services in G7 countries and Kazakhstan is carried out within a historical-genetic and innovative context. Some possibilities for transforming advanced foreign practices into the work of school psychologists in Kazakhstani general education schools are identified, and conclusions and recommendations are made. The article also highlights a range of issues related to the organization of psychological services in domestic general education schools, the solution to which involves creative borrowing of advanced practices from G7 countries.

Keywords: school psychological service, general education, organization of psychological services, comparative-pedagogical research, G7 countries, international experience transformation, comparative approach, psychological support of the pedagogical process.

КІРІСПЕ.

Бүгінгі уақытта білім беру ұйымдарындағы өзекті мәселердің бірі, бұл адам капиталын дамыту. Ел президенті Қ. Ж. Тоқаев «Әділетті мемлекет. Біртұтас Ұлт. Берекелі қоғам» тақырыбындағы жолдауында Қазақстан Республикасының Халқына білімнің бүгінгі уақыттағы маңызын баса айта отырып. Мектептегі әр оқушының жан-жақты дамыған, білімді ұрпақ болуына барлық жағдайдың жасалуын және оның осы мектеп қабырғасында іске асу қажеттігін нұсқап өтеді. Мәселені осы тұрғыдан алып қарар болсақ, мемлекетіміздің әлемнің бүгінгі уақыттағы бағыт - бағдарын назарға алып, болашақта еліміздің тұтқасы болар жас буынға ерекше көңіл бөліп отырғандығын көруге болады. Себебі, тәнімен қатар жаны сау ұрпақ ғана бүгінгі уақыттың талабына сай бәсекеге қабілетті, өзгермелі ортаға бейімделе алатын, саналы тұлға болып қалыптасу мүмкіндігі бар. Ал мұнда орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметтің маңызы жоғары. Қазақстандағы мемлекеттік деңгейде білім беру үрдісін реттеп отыратын негізгі заңнаманың 5 бабында білім беру саласындағы уәкілетті органдардың «Балалар мен жасөспірімдердің психикалық денсаулығын зерттеп-қарауды және психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялық көмек көрсетуді қамтамасыз етеді» деп белгіленген. Осы арқылы білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметтің міндеттілігі анық көрсетіледі. Бұл қазіргі жағдайда мектеп саласындағы педагогикалық үрдістің тиімділігі үшін психологиялық жұмыстарға баса назар аударудың қажеттілігін сипаттайды[1,2].

Еліміздегі мектептердегі психологиялық жұмыстар өз бастауын кеңестік психологиядан ала отырып, тәуелсіздіктен кейінгі уақыт аралығында өзінің бір қатар даму жолынан өтті. Мұның айқын дәлелі ретінде біз осы салаға қатысы бар ғылыми, ғылыми-әдістемелік еңбектердің, оқулықтар мен оқу құралдарының пайда болуын, психологиялық қызметті реттеу мақсатында даярланған заңдар мен ережелерді, қағидаларды, түрлі деңгейде ұйымдастырылып өткізіліп жүрген ғылыми-әдістемелік семинарларды, ғылыми-тәжірибелік конференцияларды көрсете аламыз. Аталмыш жұмыстар педагогикалық үрдіске елеулі ықпалы бар мектептегі психологиялық жұмыстарды дамытуға негіз жоқ дегенді білдірмейді. Себебі, уақыттың өзгеруімен қатар ғылым мен техниканың дамуы және оған бейімделуге деген қажеттілік орта деңгейде тәрбие мен білім беретін орындарда психологиялық жұмыстарға қатысты жаңа көзқараспен қарауға шақырады сөзсіз. Бұл жағдай өз кезегінде біздің зерттеу жұмысымыздың тақырыбын

«Қазақстан және Үлкен Жетілік (G7) елдеріндегі орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметті салыстырмалы зерттеу» деп алуымызға себеп болуда. Әлемнің кез-келген нүктесіндегі қайбір мемлекет болмасын білім беру, тәрбиелеу ісінде салыстырмалы зерттеулерін күшейте ұйымдастырып, оның тиімділігін арттыруды көздеп отырғандығы белгілі.

Оның себебі, ғылым, тәжірибе, жетістік барлығы да кез-келген саладағы жаңалықты көріп, танумен, еңбекпен, ізденіспен, тәжірибе алмасумен ғана дамиды. Осыны көздей отырып, даярланып жатқан зерттеу жұмысымыздың мақсаты Қазақстанның орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметті Қазақстан мен Үлкен жетілік (G7) елдеріндегі орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметті салыстырмалы зерттеу негізінде отандық тәжірибеге шет елдік озық үлгілерді ендіру мүмкіндіктерін анықтау деп белгіленді.

ЗЕРТТЕУ МАТЕРИАЛДАРЫ ЖӘНЕ ӘДІСТЕРІ.

Адамзат ерте уақыттан бастап ақ, бір – бірімен қарым-қатынаста болып, сауда-саттық, шаруашылықтың түрлі саласын, әскери өнерін, білім мен тәрбие жұмыстарын дамытуда өзге елдердің тәжірибесін зерделеп, салыстырмалы зерттеу әдістерін кеңінен пайдаланған. Ертедегі саяхатшылардың, көпестердің, философтардың еңбектерінен осы мәселелерге қатысты көптеген жазбаларды кездестіруге болатындығын мысал етуге болады. Жалпы алғанда, аталмыш жағдай, адамзат көзін ашқалы салыстырмалы зерттеу жұмыстарын өз қажетіне орай пайдаға асырып келе жатқандығын көрсетеді. Бұл өз кезегінде қарастырылып отырған тақырыптың тарихының тереңде жатқандығын білдірген болар еді. Алайда, аталып отырған жұмыстар Қазақстан және Үлкен Жетілік (G7) елдеріндегі орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметті салыстырмалы зерттеу» тақырыбымен байланысты зерттеудің мазмұнын толық қанды аша алмаған болар еді, дей тұрғанмен қаралып отырған тақырыптың зерттеу әдіснамасының құрайтын өзіндік тарихы бар.

Орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызмет кәсіби тұрғыда сонау жиырмамыншы ғасырдың 60 жылдары Америка Құрама Штаттарында қолға алынып, өз жұмысын бастаған болатын. Уақыт өте олар өз жұмыстарының нәтижесінде көптеген мектептерді өз қол астына біріктіре алды. Осылайша орта деңгейде тәрбие мен білім беретін орындардағы психологиялық жұмыстар Америка жерінде бастау алып, үлкен жетіліктің құрамына енетін көптеген мемлекеттерде өркен жайған болатын[3]. Осы мектептегі тәрбие мен білім беру жұмыстарын ұйымдастыруда көрсету саласын зерттеген ғалымдардың алғашқыларының бірі ретінде Американдық психологиялық ассоциациясының негізін қалған Г. Стэнли Холлды атап өтуге болады [4].

Отандық орта білім беру саласында психологиялық қызметпен байланысты бір қатар ғылыми еңбектері бар Жүсіпбек Аймауытұлын, Мағжан Жұмабаевты атап өтіп. В. Я. Струминский, А. П. Нечаев, М. М. Мұқановтарды нұсқап көрсетсек артық болмайды.

Бүгінгі уақыттың өзінде орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық зерттеулер өзектілігін жоғалтпаған, тіпті, қарыштап даму үстінде. Бұл саладағы жұмыстар салыстырмалы зерттеулерге қарағанда, көбіне – көп көшірме жұмыстарына ұқсайды. Мысал ретінде, қазақ тіліне тәржімаланған зерттеу әдістерін, кеңес беру әдістерін, тіпті, зерттеу жұмыстарының нәтижелері жарияланған дереккөздерді жиі кездестіруге болатындығын мысал ете аламыз.

Тәжірибелік зерттеу жұмыстарының барысында «Қазақстандық орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметті Үлкен жетілік (G7) елдеріндегі қызметпен салыстырмалы зерттеу арқылы тиімділігін арттырудың мүмкіндіктері» тақырыбымен байланысты бір қатар материалдарды зерделеу көзделді.

1. Заңдар мен ережелер, нормативтік құжаттар, қаулы, бұйрықтар, психологиялық қызмет ережесі мен әдістемелік басшылық, орта деңгейде тәрбие мен білім беретін орындардағы психологиялық жұмыстарға байланысты құжаттар қатары, Қазақстан мен Үлкен жетілік (G7) елдеріндегі мектептердегі психологиялық жұмысты ұйымдастыру мәселесі төңірегіндегі арнайы сайттардан алынған материалдар.

2. Зерттеу жұмыстарын іске асыру барысында тақырыппен байланысты фундаменталдық философиялық еңбектерімен қатар педагогика және психологиялық саласындағы зерттеу жұмыстарының нәтижелері жарық көрген ғылыми еңбектер. Зерттеу жұмысына қатысты озық тәжірибелердің нәтижелері таныстырылған әдістемелік жұмыстар мен оқулықтар, оқу құралдары да басты есепке алынды.

Зерттеу жұмысы барысында алға қойылған мақсат пен міндеттерге қол жеткізу үшін біз теориялық және эмпирикалық деп аталатын әдістердің екі үлкен тобын қатар пайдалануды жоспарладық.

1.Эмпирикалық әдістер тобының құрамында әдебиеттерді, құжаттарды зерделеу әдісі қолданылу көзделсе;

2.Теориялық әдістер тобының құрамында талдау және жинақтау, абстракциялау және дәріптеу әдістерін қолдану міндеттелген;

Ондағы мақсатымыз әдебиеттерді, құжаттарды зерделеу әдісін қолданылу әдісі арқылы деректерді жинақтау барысында алынған мәліметтерді тексеру және нақтылау үшін қолдану болса, анализ және синтез, абстракциялау және дәріптеу әдістері Қазақстан мен Үлкен жетілік (G7) елдерінің мектеп саласындағы психологиялық жұмыстарды ұйымдастыру мәселесімен байланысты зерттеу материалдарын талдап және қайта бір мазмұнға жинақтап, оны жан-жақты түсіндіру болды. Зерттеу жұмыстары барысында, бұл аталғандардан бөлек тақырыппен байланысты орта мектептердегі психологиялық жұмыстардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтау мақсатында компаративист және аналогиялық зерттеу әдістері де басты назарға алынды.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУ

Нақты тәжірибелік зерттеу жұмыстарының нәтижесінде Қазақстандық мектептердегі психологиялық жұмыстарыды Үлкен жетілік (G7) елдеріндегі қызметпен салыстырмалы зерттеу арқылы тиімділігін арттырудың мүмкіндіктерін анықтау мақсатында нақты орта білім беру ұйымдарындағы тәжірибе жағдайында зерттеу жұмыстарын өткіздік. Онда көзделген мақсатпен міндеттерді іске асыруға мүмкіндік берген зерттеу әдістерін ұйымдастыру барысына тоқталып кетер болсақ, алғашқылардың бірі болып эмпирикалық әдістер қолданыс тапты. Оны іске асыру барысында мақалаларды, әдебиеттерді, ғылыми әдебиеттерді, оқулықтар мен оқу құралдарын, құжаттарды зерделеу әдістері ұйымдастырылып, нәтижелері алынды. Бұл жұмыстардан өзге де теориялық әдістер, оның ішінде анализ әдісі арқылы талдау жұмыстары және синтез әдісі негізінде алынған нәтижелерді қорытындылап жинақтау әдісі қолданылды. Абстракциялау және дәріптеу әдістері де зерттеу барысындағы жұмыстарда пайдаланылған болатын.

Зерттеу жұмыстарының анықтау эксперименті барысында алынған мәліметтер Қазақстан мен Үлкен жетілік (G7) елдерінің орта деңгейде тәрбие мен білім беретін орындардағы психологиялық жұмыстардың мазмұнын анықтауға мүмкіндік беретін дереккөздер ретінде маңызды деп есептеліп, назарға алынды.

Зерттеу барысы көрсеткендей, тәжірибе өткізілген мекемедегі психологиялық қызмет көрсету жұмыстары ҚР Заңдарымен сонымен бірге заңнамалары арқылы бекітілген нормативтік құжаттарды басшылыққа ала отырып, ұйымдастырылатындығы белгілі. Олардың бірі, әрі бірегейі ретінде Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңын атап көрсетуге болады. Ол жерден мектептердегі психологиялық жұмыстың қалай, кіммен ұйымдастырылуы, қажеттілігі жөнінде ережелер мен талаптардың бастапқы қадамдарын көруге болады. Орта деңгейде тәрбие мен білім беретін орындарда психологиялық жұмыстарды іске асыруға жауапты және оған қатысы бар ұйымдар осы заңдарды, баптарды басшылыққа ала отырып, өз жұмыстарын жүзеге асыра отырып, қажеттілігіне орай талаптар мен ережелерді жасақтап, жұмыстың жалпы мазмұнын анықтап, әдістемелер мен әдіс-тәсілдер, нақтылы іс-шараларды жоспарлап, іске асырмақ [2].

Бұл жағдай да кез-келген мемлекеттің қандайда бір қызмет саласы болмасын оны заңмен реттеуге күш салатындығын ескерсек, мұның Үлкен жетілік елдеріне тән екендігін түсіну қиын емес. Тіптен бұл мәселені реттеумен байланысты психологиялық қызметтің рөлі мен мақсат – міндеттері, психологиялық қызметтің этикасы, құқықтық ережелері мен оған қойылатын талаптар секілді алғашқы жұмыстар сонау XX ғасырдың екінші жартысында АҚШ-да жүзеге аса бастағандығын жоғарыда атап өткенбіз[4].

Мұндай үрдістің барысын Үлкен жетілік елдерінің құрамына енетін мемлекеттердің көпшілігінен байқауға болады. Бұған мысал ретінде Ұлыбритания мемлекетін келтіруге болады. Кейбір дерек көздерде Ұлыбританияда елдің Конституцияда Білім беру мәселесі қозғалмаған. Осы себепті білім беру үрдісі заңдармен басқарылатындығы айтылып өтіледі. Үздіксіз білім берумен қамтамасыз ету, Ұлыбритания мемлекетінде 1870 жылдан бастап міндеттелген болатын. Бұл жағдай осы саладағы психологиялық қызметтің қажеттілігін арттыра отырып, сол уақыттағы орта білім беру ұйымдарында еңбек етіп жүрген психологтардың санына да елелеулі ықпалын тигізген болатын[5].

Орта деңгейде тәрбие мен білім беретін орындарда психологиялық жұмыстардың тиімділігіне, ондағы қызметкерлердің санының да себеп боларын ескерер болсақ, бұл оған қатысты ақпараттар мен дереккөздерге назар аудару қажеттілігін тудырады. Сонымен Ұлыбритания мемлекетіндегі мектеп саласындағы психологиялық жұмыстарды ұйымдастыру мәселесімен байланысты іс-әрекеттер ертерек басталғанымен іс жүзінде 1920 жылдары АҚШ – тан келген болатын. Психологиялық қызмет түрі пайда болғаннан кейін, онымен қатысушыларды қамтамасыз ету, кадр мәселесі де қатар туындады. Уақыт өте, жаңа талап, тілектердің пайда болуы, осының аясында 1944 жылы жарыққа шыққан «Білім туралы Заң» жобасында бұл мемлекетте физикалық мүмкіндігі шектеулі, беймделу мүмкіндігі төмен, қалыптан тыс ауытқуы бар балаларды да дұрыс біліммен қамтамасыз ету талабы қойылған болатын. Бұл академиялық мүмкіндігі шектеулі балаларды дұрыс түсініп, олармен жұмыс жасаудың тиімділігін арттыру үшін, психологтардың қатарын толықтыру қажеттігін тудырды. Андервуда комитеті балаларға кеңес беру клиникалары мен мектептегі қызмет көрсету орындарында психологтарды жалға алумен орналастыру жақсартудың қажеттілігін көрсетіп кеткен болатын. Ұлыбритания мемлекетінде сонау 1960 жылдардың өзінде штатта жұмыс жасайтын психологтардың саны 326 – ны құраған. Ол кезеңде 10 000 оқушыға 1 психолог штатының болуы талап етілген болатын. 2004 жылдары 2647 штатты құрады. Бұл орта есеппен бір педагог-психологқа 2757 оқушыдан келетіндігін көрсетеді. Кей деректерде педагог-психологтардың штаттық жеткіліксіз деген мәселе көтеріліп, мұны осы саладағы айлық жалақының төмен болуымен де байланыстырады[6].

Осы мәселенің төңірегінде Ұлыбритания Парламентінің мүшесі Lord Austinнің Білім беру министрлігіне қойған сұрағына, берілген жауаптан 2010 жылдан бері қарай шынында бұл көрсеткіштің біртіндеп төмендеп отырғандығын байқауға болады. Бұл берілген сұраққа Conservative Nick Gibbтің 2017 жылдың 17 қаңтарында «2010 жылдан бері қарай Англияның жергілікті билік ұйымдарына тіркелген педагог-психологтардың санын кестеде ұсынамыз. Жергілікті билік ұйымдарының барлығы бірдей (68-74 пайызы) сұралған ақпаратқа жауап беріп отырмағандықтан, бұл жыл сайынғы педагог-психологтардың санының төмендеуіне әкеліп соғуда» деп көрсетіп өтеді (Кесте 1).

Кесте 1 -2010 жылдан бері қарай Англияның жергілікті билік ұйымдарына тіркелген педагог-психологтардың саны.

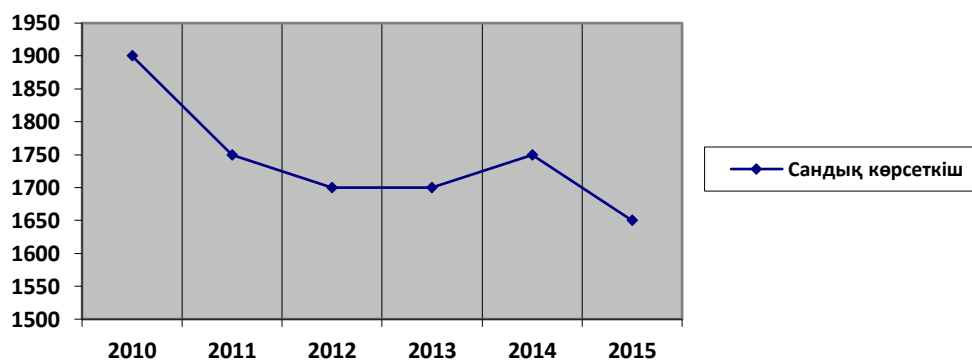
Жылдары	2010ж.	2011ж.	2012ж.	2013 ж.	2014ж.	2015ж.
Сандық көрсеткіш	1900	1750	1700	1700	1750	1650

Үлкен жетілік мемлекеттерінің құрамына енетін елдердің барлығындағы орта білім беру ұйымдарында психолог маманы жеткілікті деп айту қиын. Мысал ретінде Германияны ала отырып, осы сұрақтардың көтерілгендігін ондағы көптеген дереккөздерде кездесетіндігін алға

тартуға болады. Солардың біріне нақтырақ тоқталар болсақ, 2014 жылы қазан айының 12 және 14 жұлдызында Ландсхуте өткен мектеп психологтарының 21 – ші Федеральдық конгресі.

Онда орта білім беру ұйымдарындағы психологтарының санының жеткіліксіздігі маңызды сұрақ ретінде көтеріле отырып, ондағы зерттеулер бойынша он алты федералдық аумақтың үшеуінде ғана мектеп психологтарына деген қажеттіліктің ең минималды талаптарын қанағаттандырып отырғандығын көрсетіп өткен. Бұл өз кезегінде сонау 1973 жылдардағы талаптардың өзін әрең қанағаттандыруға жететіндігі айтылады[8].

Ақпарат мектептегі жұмыс күшін анықтау мәселесімен байланысты жазбалардан алынды. Берілген мәліметтер 50 санына дейін дөңгелектеліп ұсынылған. Оқырманға түсінікті болу үшін. Ақпаратты диаграмма түрінде ұсынатын боламыз[7] (Сурет 1).

Сурет 1. 2010 жылдан бері қарай Англияның жергілікті билік ұйымдарына тіркелген педагог-психологтардың сандық көрсеткішінің динамикасы

Осы үлкен жетілік елдерінің бірі Америка Құрама Штаттарында да мектеп психологтарына ерекше назар аударылған. Бүгінгі уақытта осы мемлекеттегі психологтар ассоциациясының кеңесшілері екі жүз елу оқушымен бір психологтың жұмыс жасауы өзінің тиімді нәтижесін береді деп есептеп отыр[9].

Психологиялық қызмет көрсету жұмыстары бір тұтас педагогикалық үрдістің мазмұнын құрайтын жұмыстардың бірі ретінде Қазақстандық мектептер үшін оқу-тәрбие жұмыстарын дұрыс әрі тиімді іске асырудың маңызы жоғары. Бұл жұмыстар көптеген дамыған шет елдердегі секілді Мемлекеттік деңгейде Білім беру саласындағы арнайы кодекстің негізінде іске асырылып отырған жайы бар. Тіптен мектептегі психологтардың саны, білім алып жүрген бала санымен байланысты реттеліп отыр. Мұның бір дәлелі ретінде Үкіметтің Республикалық деңгейде 2008 жылдың қаңтар айының 30 жұлдызында бекітілген №77 заңды күші бар қаулысын атап өтуге болады. Мұнда мектептегі педагогикалық ұжымның барлығына қатысты, атап айтар болсақ директордың оқу тәрбие, шаруашылық жұмысы жөніндегі орынбасарларынан бастап педагог – психологтарды бірге қарастырғанда оларға қатысты үлгілер мен белгілі бір шарттар белгіленген. Мектеп ішінде қарастырылған сынып саны 6-ға дейін болған жағдайда педагог-психолог лауазымын атқарушыларға 0,5 штат, 6-21 сынып үшін 1 штат, 21-29 сынып үшін 1,5 штат бөлінетіндігі нұсқалады. Егер сынып 30 не одан көп болса, 2 штат бөледі деп аталып көрсеткен (Кесте 2)[10].

Кесте 2 – Қазақстанда жалпы білім беретін мектептердегі оқушы санымен байланысты педагог-психологтардың штаттық көлемі.

Көрсетілетін	Мектепке даярлық топтарын қоса қарастырғандағы, сынып санымен (сыныпты
--------------	--

қызмет атауы	құраушылардың) байланысты бекітілетін штаттың көлемі						
	6 сыныпқа дейі	6 мен 10 сынып арасы	11 мен 13 сынып арасы	14 мен 16 сынып арасы	17 мен 20 сынып арасы	21 мен 29 сынып арасы	30 және бұл көрсеткіштен көп болған жағдайда
Педагог-психолог							
Штат көлемі	0,5	1	1	1	1	1,5	2

Ал енді осы тұста Қазақстан мен Үлкен жетілік елдерінің құрамына кіретін АҚШ орта білім беру ұйымдарының психолог мамандармен қамтамасыз етілу барысымен салыстырудың реті келіп тұр. АҚШ психологтар ассоциациясының ұсынысы бойынша 250 оқушымен 1 психолог жұмыс жасаса ол тиімді болмақ деп көрсетіледі. Қазақстандық орта деңгейде тәрбие мен білім беретін орындарда психологиялық жұмыстарға ұйымдастыру жағдайында, мемлекетіміздің 2008 жылдың қаңтар айының 30 бекітілген номері 77 қаулыны басшылыққа ала отырып. Орта есеппен бір мектепте 19 сынып бар делік, онда әр сыныпта шамамен 25 оқушыдан деп есептер болсақ. Шамамен бір педагог-психологқа 475 оқушыдан келетіндігін көруге болады. Бұл өз кезегінде екі елдің мектеп оқушыларының психологиялық қызмет көрсететін мамандармен қамтамасыз етілуінде, ерекшеліктің бар екендігін көрсетеді [9,10] (Сурет 2).

Сурет 2. АҚШ психологтар ассоциациясының ұсынысы бойынша және Үкіметтің 2008 жылдың қаңтар айының 30 Қазақстан Республикасы деңгейінде енгізілген №77 Қаулысын басшылыққа ала отырып есептегендегі 1 психологқа шаққанда оқушы санының көрсеткіші

Біздің тәжірибелік зерттеу жұмыстарымыздың барысында басты нысанаға алынған мәселелердің тағы бірі, бұл орта деңгейде тәрбие мен білім беретін орындарда психологиялық жұмыстардың әдістемелік және технологиялық қамтамасыз етілуі. Аталмыш жұмыстар Үлкен жетіліктің (G7) құрамына енетін мемлекеттерде мықтап қолға алынған. Мысалы ретінде осылардың біріне тоқтала кетер болсақ, Америка құрама штаттарындағы мектептегі психологиялық жұмыстардың мазмұнына елеулі ықпалы бар Американдық психологиялық ассоциацияны алға тартып көрсетуге болады.

Ондағы орта деңгейде тәрбие мен білім беретін орындарда психологиялық жұмыстарды ұйымдастыру іс-әрекетінде осы ассоциацияның орны жоғары маңызға ие. Кеңінен түсіндіретін

болсақ, мұндағы психологиялық ассоциация психологиялық қызмет көрсету мәселесімен байланысты стандарттарды қабылдау, бекіту жұмыстарымен бұдан өзге кәсіби біліктілікті анықтайтын құзыреттіліктерді белгілеу, сәйкестілігін дәлелдейтін сертификат беру жұмыстарын да атқарады. Орта деңгейде тәрбие мен білім беретін ұйымдарда психологиялық жұмыстарды ұйымдастыру мәселесін оңтайландыруды мақсат тұтқан зерттеу жұмыстары ұйымдастырылып, нәтижелерін арнайы ғылыми журналдарда жариялап жаңалықпен бөлісу жұмыстарында қоса атқарады десек, қисынсыз емес. Тіпті, Орта деңгейде тәрбие мен білім беретін ұйымдардағы психологиялық жұмыстардың мақсат, міндетін, мазмұнын анықтау ісінде де осы ассоциацияның алар орны ерекше. Бұл құбылыс Үлкен жетілік (G7) елдерінің көпшілігіне тән, мысалы, АҚШ-та мектеп психологтарының ассоциациясы (NASP) жұмыс жасаса, Британияда психологиялық қауымдастығы, Германияда «Неміс Psychology e.V. Society (DGPs) – зерттеу және оқыту саласында жұмыс істейтін психологтардың бірлестігі» жұмыс атқарады. Сонымен қатар ҚР - да «Қазақ психологиялық қоғамы» Республикалық Қоғамдық Бірлестігі деп аталатын кәсіби психологтар сайты бар. Дегенмен зерттеу талдау барысы бұлардың жұмыс мазмұнында елеулі айырмашылықтар бар екендігін көрсетті. Нақтылап айтар болсақ Үлкен жетілік (G7) елдерінің құрамындағы мемлекеттердің көпшілігінде бұл саланың жолға қойылғандығын көруге болады.

Орта білім беру ұйымдарындағы тәжірибелік зерттеу барысында біз мектептегі психолог жұмысына етене араласа отырып, «Үлкен жетілік» (G7) елдері мен Қазақстанның жалпы орта білім беру ұйымдарындағы іске асырылатын психологиялық қызмет көрсету жұмыстарының мазмұнын салыстыра зерттеу арқылы терең талдауға мүмкіндік алдық. Бұл орайда біз «Үлкен жетілік» (G7) елдерінің құрамына енетін бір қатар елдердегі осы салада атқарылып отырған жұмыстарға тоқталып кете аламыз. Сонымен «Үлкен жетілік» (G7) елдерінің беделді мүшелерінің бірі болып есептелетін Америка Құрама Штаттарында орта деңгейде тәрбие мен білім беретін ұйымдарда психологиялық жұмыстарды көрсету жұмыстарының негізгі бағыты жұмыс жасайды. Атап айтқанда:

Осылардың арасында психологиялық зерттеу жұмыстары арқылы, алынған мәліметтердің негізінде шешім қабылдау, кеңес беру, өз ара ынтымақтастық, оқу іс-әрекетіне араласу және қолдаудан бастап, баланың мінезін түзетіп-дамыту, оқу іс-әрекетін ынталандыру, қауіпсіздік, қолдау мәселелерін ерекше атап өтуге болады. Мұнан өзге мектептегі әлеуметтік ортада пайда болып жатқан әртүрлі популяциялық құбылыстарды зерттеп баға беру шынайылық пен валидтілікті қамтамасыз ету мәселесі де ерекше назар аударуға лайықты. Себебі бұл мектептегі түрлі оқыс оқиғалардың алдын-алуға мүмкіндік береді. Тағы бір ерекше тоқталып өтетін жағдай ұйымдастырылған жұмыстар нақты тәжірибелер арқылы дәлелденіп, бекітілетіндігі. Яғни тәжірибе жұмыстары қалыптасқан жағдайға нақты, дұрыс баға беруге мүмкіндік беріп, нәтижелі жұмыс атқаруға жол ашады.

Қазақстандық орта деңгейде тәрбие мен білім беретін ұйымдардағы психологиялық жұмыс жағдайында бұл аталып отырған мәселелер толығымен жоқ деп айта алмаймыз. Себебі жұмыс жоспарының мазмұнынан кездестіруге болады. Дегенмен мен де нақты аталған тақырыптық жұмыстар оның сапасына ықпал етеді деп қарастыруға болады[11].

Америка Құрама Штаттарындағы мектеп психологтарының ұлттық қауымдастығы арқылы ұсынылған жұмыстар мектептегі психологиялық қызметті тиімді іске асыруға мол мүмкіндігін жасап отыр. Аталған мәселеден басқа, Англия жерінде мектептегі оқушылардың тәрбие мен білім алуына жайлы жағдай жасау мақсатында, психологиялық қызметке ерекше назар аударылған. Мұнан өзге осы «Үлкен жетілік» (G7) елдерінің бірі -Ұлыбритания мемлекетінде орта деңгейде тәрбие мен білім беретін ұйымдарда психологиялық жұмыстарды көрсету мәселесіне жоғары көңіл бөлінген. Бұл жөнінде Д Келли 2000 жылы «Білім және жұмыспен қамту» департаменті жүргізген зерттеуі бойынша берген есебінде жан-жақты тоқталып өткен. Орта деңгейде тәрбие мен білім беретін ұйымдарда психологиялық жұмыспен байланысты жасалған жан-жақты, терең талданған есеп осы елде аталмыш мәселеге қатысты жұмыстардың да жүйелі, әрі-жан жақты ұйымдастырылатындығын көрсетеді[12].

Үлкен жетілік елдерінің құрамына кіретін келесі мемлекет бұл – Италия. Италия мектептеріндегі психологиялық жұмыстардың да Қазақстандық орта білім беру ұйымдарымен салыстырғанда едәуір ерекшелігінің бар екендігін көруге болады. Мысал келтірер болсақ негізгі бес бағыттың ішіндегі біріншісі «Оқушылардың жеке тұлғасын қалыптастыруға және өмірлік дағдыларды дамытуға қолдау көрсету» деп аталынады. Мұнда зерттеу жұмыстары не түзету-дамыту жұмыстары деген атауға қарағанда жұмыстың мақсатты, әрі нақты екендігін байқауға болады. Аталып отырған жұмыстан басқа мұнда баланың жеке басын тікелей өз бетімен дамытуға ықпал ете отырып, таным әректін ынталандыратын оңтайлы орта құру міндеті тұр. Егер оқушылардың арасында арнайы білім беруді қажет ететіндер болса, оқушылар қандай да бір тәуелділікке, бұзақылар тарапынан күш көрсетуге, қорқытуға тап болса. Не болмаса баланың күн тәртібі бұзылып, тамаққа тәбеті болмаса, өзін ыңғайсыз сезініп, бойынан девиантты мінез-құлық байқалса оларды мүмкіндігінше ерте анықтап, арнайы жұмыстар ұйымдастырылады. Бұл осы бағыттағы іс-әрекеттің бүгінгі уақыттаға нақты қиындықтарды шешуге бағытталғандығын көрсетеді. Аталмыш мәселелерден өзге оқушылармен қарым-қатынаста мұғалімдерге мұғалімдерге қолдау көрсету және үйрету жұмыстары да назардан тыс қалмаған[13];

Канада, бұл үлкен жетілік елдерінің бірі мұндағы психологиялық қызмет жұмыстары көп жағдайда Американдық жүйемен ұқсас келеді. Ерекше атап өтетін жағдай психолог мамандар өзін-өзі реттеу құзыреттілігіне ие, әрбір провинциялық реттеуші орган кәсіби тәжірибесі үшін жауапкершілікті өз мойнына алады. Мұның себебі әрбір провинциядағы осы мәселе әртүрлі болуы мүмкіндігімен түсіндіріледі[14].

Франция бұл үлкен жетілікті құрайтын мемлекеттердің белді мүшесі. Аталып отырған мемлекетте мектептегі педагогикалық үрдістің тиімді іске асуына сеп болып отырған психологиялық жұмыстардың мазмұны жоғары деңгейде ұйымдастырылып отыр. Тиянақты жолға қойылған, үнемі әрі жүйелі даму түрлі құзыретті ұйымдардың тарапынан әрдайым бақылауда. Психологиялық жұмыстар негізгі төрт бағытта ұйымдастырылады:

1) Баланың қиындықтарын түсініп, негізгі мәселерді ұғынуға бағытталған жеке және отбасылық әңгіме ұйымдастыруы;

2) Психикалық дамуға баға беру үшін клиникалық немесе психометриялық зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру;

3) Мектепте және сыныпта бақылау;

4) Психоэфективті сипаттағы белгілі бір эпизодтық қиындықтардың шешімін табуға психикалық қолдау жасау.

Мұнда Қазақстандық мектеп саласындағы психологиялық жұмыстан ерекшелейтін жағдайлардың бірнешеуін атап өтуге болады. Францияның мектептеріндегі психологиялық жұмыстардың алғашқы бағыттарының бірі «Баланың қиындықтарын түсініп, негізгі мәселерді ұғынуға бағытталған жеке және отбасылық әңгіме ұйымдастыруы». Әрине Қазақстандық орта деңгейде тәрбие мен білім беретін ұйымдардағы психологиялық жұмыстардың мазмұнында бұл жеке бағыт ретінде аталып көрсетілмеген. Жұмыс мазмұнында бір не екі іс-шара ретінде жоспарланады. Бала тәрбиесінде ата-ананың маңызды орында тұратынын ескерсек, бұл бағыттағы жұмыстың маңызының артатындығын көруге болады.

Психоэфективті сипаттағы белгілі бір эпизодтық қиындықтардың шешімін табуға психикалық қолдау жасау жұмыстары Францияның орта деңгейде тәрбие мен білім беретін ұйымдардағы психологиялық жұмыстардың тағы бір ерекшелігі деп қарастыруға болады. Нақты қалыптасқан жағдайды шешуге бағытталған психологиялық жұмыс, мәселенің оң әрі, тиімді шешімін табуға мол мүмкіндік жасайды[15];

Үлкен жетілік елдерінің тағы бір белгілі мүшелерінің қатарында біз Жапон мемлекетін нұсқап көрсете аламыз. Жапондық орта білім беру ұйымдарында психологиялық жұмыстар балалардың мектеп пен үй жағдайында кездесетін, сонымен қатар мектеп өміріне бейімделумен байланысты мектепке барудан бас тарту, мектепті жатырқау, қорқу секілді бір қатар

қиындықтарын шешуде педагогикалық психология және даму психологиясының әдістерін пайдаланады. Мектептегі психологиялық-педагогикалық қызмет балалардың денсаулық, академиялық іс-әрекет, әлеуметтік ортада туындайтын психологиялық сұрақтарға қатысты мәселесін шешуге бағыттала жүргізіледі. Психологиялық – педагогикалық қолдау жұмыстары келесі үш кәсіп иесінің сынып жетекшісі, мектеп мұғалімі, мектептегі кеңесшілер, психологиялық – педагогикалық қолдау көрсететін мектеп қызметкерлерінің қатысуымен бірге іске асырылады.

Мектептегі психологиялық – педагогикалық қызмет келесі үш кезеңге бөліне отырып ұйымдастырылады:

Бірінші, мұнда әрбір баламен профилактикалық және дамыту жұмыстары ұйымдастырылады. Бұл өз кезегінде баланы мектепке даярлау мен бейімдеу жұмыстарын қамтиды. Мұнан өзге баланы стресске қарсы тұра білуге үйретіп, өз-өзіне қол жұмсаудың алдын-алуға даярлау бағдарламалары да осы жұмыстардың қатарын толықтырады. Бұл жұмыстар дамуында ерекшелігі бар балаларды қоса алғанда, өзара түсінісетін, ақылды сыныпты қалыптастыруды қолдау шараларында өз құрамына кіріктіреді.

Екінші, қолдау жұмыстары: балалардың қандайда бір психологиялық және өзге де қиындықтармен күресі, мысалға сыныпта өз-өзін шектеп қарым-қатынасқа түспеу, оқуға деген қызығушылықтың болмауы, мектепке келуге деген ынтасының жоқтығы. Осы секілді көптеген мәселелерді ерте анықтау және оны шешу жолдарын өз уақытында ұсынып, жүзеге асыру жұмыстары;

Үшінші, қолдау жұмыстары: бұл мектептен бас тарту, өзгелердің мазағына тап болу, құқық бұзушылық және өзгелермен қарым-қатынаста қатыгездік көру секілді көптеген нақтылы жағдайларға тап болған балаларға қолдау жұмыстарын қамтиды. Әрбір баланың тап болған жағдайын жекелей қарап, соған сәйкес көмек көрсету;[16].

Біз зерттеу жұмыстары барысында Отандық мектептердегі психологиялық жұмыстардың тиімділігін арттырудың мүмкіндіктерін анықтау мақсатында, арнайы тәжірибелік іс-әрекеттерді ұйымдастыра отырып, мектептегі психолог құжаттарына және оның іс-әрекетінің мазмұнына талдау жұмыстарын өткіздік. Зерттеу жұмыстары барысында жоғарыда тоқталып өткен нормативтік құжаттармен қатар мектеп психологының әрекет ету аумағын анықтау мақсатында іс-номенклатурасына және психологтың жұмыс жоспарына назар аудардық. Мұндағы белгіленген құжаттар тізбесі орта білім беру ұйымындағы психолог жұмысының мазмұнын зерделеу жұмыстарына мүмкіндік береді.

Жалпы алғанда, мектеп психологының жұмыс жоспарына назар салсақ, орта білім беру ұйымдарына арналған психологтың жұмыс жоспары жылдық, жарты, тоқсандық, күнтізбелік деп бөле қарастырылады. Әрине, айтылып отырған жұмыстардан өзге кеңес беру жұмыстарының тіркеу журналы, психодиагностикалық жұмыстардың құжаттары (мәліметтер, анкеталар, сауалнамалар, есебі), түзету, дамыту әдістемелері жеке жоспардағы іс-шараларды жүзеге асыру үшін қажетті құжаттар және жұмыстарды іске асыруға мүмкіндік беретін әдістемелік құралдар қатары болып табылады десекте болады.

Іс-номенклатурасында осылардың қатарында аталатын жұмыстардан өзге тренингті өткізу құжаттары (жоспар, мәлімет суреттері), тәртібі қиын, қиынға бейім оқушылардың жұмыс құжаттары (тізім, мәліметтер), дарынды оқушылармен жұмыс құжаттары (мәліметтер, анкеталар, сауалнамалар, есебі), үлгерімі төмен оқушылармен топтық түзету-дамыту жұмыстарының құжаттары (мәліметтер, анкеталар, сауалнамалар, есебі), ҰБТ, ОЖСБ психологиялық дайындық жұмыстарының құжаттары (мәліметтер, анкеталар, сауалнамалар, есебі) бар.

Ал енді осы жерде бұл құжаттар мен байланысты жұмыстар жылдық және тоқсандық, айлық жұмыстардың мазмұнына ендіріледі ме? Әрбір аталған жұмыстың бағыты бойынша жекелеген жоспар мен есеп құжаттары даярланады ма? Бір мекемедегі осынша құжатты реттестіріп отырған жалғыз психологтың жұмысы өзінің тиімді нәтижесін қалай бермек? Бүгінгі

таңда жасалынып жатқан жұмыстардың нәтижесі осы секілді көптеген заңды сұрақтар қатарын тудыратындығы белгілі. Әрине бұл өз кезегінде осы саланы дамытудың мүмкіндіктерін қарастыруды қажет ететіндігі сөзсіз.

ҚОРЫТЫНДЫ.

Қазақстан мен Үлкен жетілік (G7) елдеріндегі орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметті салыстырмалы зерттеу негізінде отандық тәжірибеге шет елдік озық үлгілерді ендірудің кейбір мүмкіндіктері анықталды. Атап айтқанда, отандық жалпы білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметті жаңа сапалық деңгейге көтеру үшін мына мүмкіндіктердің қатарын ескерген дұрыс деп есептейміз:

- Орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметтің мазмұнын заңды жолмен реттеп, жүйеге келтіру мүмкіндігі. Заңды күші бар құжаттармен бекіту арқылы біз педагог-психологтардың міндеттері мен құқықтарын бекітіп ғана қоймай, сонымен қатар бұл психологтардың жұмысына қажетті құжаттардың тізбесін, атқаратын жұмыстардың бірқатарын нақты бекітуге де мүмкіндік береді. Біз жоғарыда осы мектеп педагог-психологының жұмыс мазмұнын зерделеу барысында айтып өткеніміздей, бірқатар қарама-қайшылықтың бар екендігін ескерер болсақ, орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызметтің мазмұнын заңды жолмен реттеу мүмкіндігі, бірден маңызды орынға көтеріледі.

- Жалпы орта мектептердегі психологиялық жұмысты дамытудың тағы бір мүмкіндігі - бұл әдістемелік жұмыстар қатарын жетілдіру. Мектептегі психологиялық жұмыстарды ұйымдастырудың жаңа, тиімді формалары мен әдіс-тәсілдерін кіріктіру өте маңызды болып табылады. Себебі, уақыттың талабына сәйкес әрекет етіп, оң нәтиже беру үнемі жаңалықты қажет етеді.

- Жалпы орта мектептердегі психологиялық жұмыстың мазмұнын ретке келтіру, жүйеге салу, жетілдіру ісі осы саладағы жұмыстардың тиімділігін арттырудың тағы бір мүмкіндігі болмақ. Мұның себебі атқарылатын жұмыс нақты, өлшеуге келетін, белгілі бір уақыт шегін қамтитындай, қолжетімді болуы керек, нақтылық болмаған жерде нәтижені көруде қиын.

- Жалпы орта мектептердегі психологиялық жұмысты дамытудың тағы бір мүмкіндігі, осы салада еңбек етуші қызметкерлерді даярлау және олардың біліктілігін арттырумен байланысты. Себебі, күн өткен сайын пайда болып жатқан өзгеріс көп. Сонымен бірге туындайтын мәселелердің де қатары жаңарып отырады. Оны шешуге жаңа білім мен білік керек. Ал бұл үшін дайындық пен білімді үнемі жаңартып отыру ләзім;

- Орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық жұмысты дамытудың ақпараттық - технологиялық мүмкіндігін арттыру осы саланы жаңғыртудың тағы бір бағыты. Ақпараттық технологияны пайдалану орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық жұмысты ұйымдастыру барысында ақпарат жинақтауды, таратуды, алмасуды оңтайландырумен ғана шектелмейді. Сонымен қатар осы жұмысты жылдам, сапалы іске асыруға мүмкіндік береді;

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

1. Мемлекет басшысы Қ. Ж. Тоқаевтың «Әділетті мемлекет. біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» Қазақстан Халқына жолдауы. - 2022 жылғы 16 наурыз. [Электронды ресурс].–URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416> (қаралған күні 16.08.2022)

2. Білім туралы Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы. [Электронды ресурс].–URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319> (қаралған күні 25.09.2022)

3. *History of psychology. New World Encyclopedia (NWE).* [Electronds resource].–URL: https://www.newworldencyclopedia.org/entry/History_of_psychology (reviewed on 26.02.2023)

4. Hilgard, E.R. (2010). Hall, G. Stanley (1844–1924). In *The Corsini Encyclopedia of Psychology* (eds I.B. Weiner and W.E. Craighead). [Electronds resource]. <https://doi.org/10.1002/9780470479216.corpsy0398> (reviewed on 20.02.2022)
5. Корф Д. В. Правовые основы современной образовательной системы Великобритании. // Научная электронная библиотека «КиберЛенинка» - 2010г. [Электронды ресурс].–URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovye-osnovy-sovremennoy-obrazovatelnoy-sistemy-velikobritanii> (дата просмотра 26.09.2023)
6. Geoff Lindsay, *Educational psychology in England and Wales*, *Journal of School Psychology*, Volume 23, Issue 4, 1985, Pages 305-317, [Electronds resource]. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0022440585900433?via%3Dihub> (reviewed on 23.02.2023)
7. Source: *School Workforce Census. Figures are rounded to the nearest 50. Written questions, answers and statements. UK Parliament. Written questions, answers and statements. Educational Psychology. Question for Department for Education. UIN 59084, 9 January 2017.* [Electronds resource]. <https://questions-statements.parliament.uk/written-questions/detail/2017-01-09/59084> (reviewed on 20.02.2022)
8. Pressemitteilung des 21. Bundeskongresses der Schulpsychologen vom 12. und 14. Oktober 2014 in Landshut: «Katastrophale Versorgung mit Schulpsychologen». [Electronds resource]. <https://www.psychologienakademie.de/allgemein/katastrophale-versorgung-mit-schulpsychologen/#:~:text=Die%20Sektion%20Schulpsychologie%20im%20BDP,Lehrkr%C3%A4fte%20ein%20Schulpsychologe%20zur%20Verf%C3%BCgung>. (reviewed on 20.02.2022)
9. Does Your State Have Enough School Psychologists and Counselors? *EducationWeek*. By [Maya Riser-Kositsky](#) - March 28, 2022 2 min read// [Electronds resource]. <https://www.edweek.org/leadership/data-does-your-state-have-enough-school-psychologists-and-counselors/2022/03#:~:text=The%20National%20Association%20of%20School,of%20school%20psychologists%20to%20students> (reviewed on 20.02.2022)
10. Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы N 77 Қаулысы. [Электронды ресурс].–URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P080000077> (қаралған күні 16.08.2022)
11. National Association Of School Psychologists (Nasp). *NASP Practice Model Organization and Management of School Psychological Services*. [Electronds resource]. <https://www.nasponline.org/standards-and-certification/nasp-practice-model/about-the-nasp-practice-model> (reviewed on 30.09.2022)
12. D Kelly. This research was undertaken by the Department for Education and Employment. (DfEE) during 1999. - 2000. [Electronds resource]. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c237ced915d0b036b541e/5102.pdf> (reviewed on 30.09.2022)
13. Daniela B, Patrizia C, Cristiana G, Sofia M, Virginia M, Silvia S, Silvia R.V. *lo psicologo scolastico cenni normativi e buone prassi* // Editore Ordine degli Psicologi del Piemonte [Risorsa elettronica].–URL: <https://ordinepsicologi.piemonte.it/wp-content/uploads/2021/06/LOPSICOLOGOSCOLASTICO.pdf> (visualizzato il 16.12.2022)
14. Montreuil, T. C. (2016). *The Practice of School and Educational Psychology in Canada: The Best Is Yet to Come*. *Canadian Journal of School Psychology*, 31(3), 155-159. [Electronds resource] <https://doi.org/10.1177/0829573516655231> (reviewed on 30.09.2022)
15. *Le modèle global et intégratif de la psychologie scolaire au Québec* Comité scientifique du Conseil d'administration de l'AQPS Activité précongrès 2021// [Electronds resource] https://aqps.qc.ca/images/Activit%C3%A9_pr%C3%A9congr%C3%A8s_AOPS_2021.pdf (reviewed on 30.09.2022)

16. 教育クロデックス。 53-教育分野の心理的基礎 [Electronds resource
<https://psychologist.x0.com/terms/553.html> (reviewed on 30.09.2022)

References:

1. Мемлекет басшысы Қ. Ж. Тоқаевтың «Әділетті мемлекет. біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» Қазақстан Халқына жолдауы. - 2022 жылғы 16 наурыз. [Электронды ресурс].—URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416> (қаралған күні 16.08.2022)
2. Білім туралы Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы. [Электронды ресурс].—URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319> (қаралған күні 25.09.2022)
3. History of psychology. New World Encyclopedia (NWE). [Electronds resource].—URL:https://www.newworldencyclopedia.org/entry/History_of_psychology (reviewed on 26.02.2023)
4. Hilgard, E.R. (2010). Hall, G. Stanley (1844–1924). In *The Corsini Encyclopedia of Psychology* (eds I.B. Weiner and W.E. Craighead). [Electronds resource]. <https://doi.org/10.1002/9780470479216.corpsy0398>(reviewed on 20.02.2022)
5. Корф Д. В. Правовые основы современной образовательной системы великобритании. // Научная электронная библиотека «КиберЛенинка» - 2010г. [Электронды ресурс].—URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovye-osnovy-sovremennoy-obrazovatelnoy-sistemy-velikobritanii> (дата просмотра 26.09.2023)
6. Geoff Lindsay, Educational psychology in England and Wales, *Journal of School Psychology*, Volume 23, Issue 4, 1985, Pages 305-317, [Electronds resource]. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0022440585900433?via%3Dihub> (reviewed on 23.02.2023)
7. Source: School Workforce Census. Figures are rounded to the nearest 50. Written questions, answers and statements. UK Parliament. Written questions, answers and statements. Educational Psychology. Question for Department for Education. UIN 59084, 9 January 2017. [Electronds resource]. <https://questions-statements.parliament.uk/written-questions/detail/2017-01-09/59084> (reviewed on 20.02.2022)
8. Pressemitteilung des 21. Bundeskongresses der Schulpsychologen vom 12. und 14. Oktober 2014 in Landshut: «Katastrophale versorgung mit schulpsychologen». [Electronds resource]. <https://www.psychologenakademie.de/allgemein/katastrophale-versorgung-mit-schulpsychologen/#:~:text=Die%20Sektion%20Schulpsychologie%20im%20BDP,Lehrkr%C3%A4fte%20ein%20Schulpsychologe%20zur%20Verf%C3%BCgung.> (reviewed on 20.02.2022)
9. Does Your State Have Enough School Psychologists and Counselors? EducationWeek. By Maya Riser-Kositsky - March 28, 2022 2 min read// [Electronds resource]. <https://www.edweek.org/leadership/data-does-your-state-have-enough-school-psychologists-and-counselors/2022/03#:~:text=The%20National%20Association%20of%20School,of%20school%20psychologists%20to%20students> (reviewed on 20.02.2022)
10. Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы N 77 Қаулысы. [Электронды ресурс].—URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P080000077> (қаралған күні 16.08.2022)
11. National Association Of School Psychologists (Nasp). NASP Practice Model Organization and Management of School Psychological Services. [Electronds resource]. <https://www.nasponline.org/standards-and-certification/nasp-practice-model/about-the-nasp-practice-model> (reviewed on 30.09.2022)
12. D Kelly. This research was undertaken by the Department for Education and Employment. (DfEE) during 1999. - 2000. [Electronds

resource]. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c237ced915d0b036b541e/5102.pdf>
(reviewed on 30.09.2022)

13. Daniela B, Patrizia C, Cristiana G, Sofia M, Virginia M, Silvia S, Silvia R.V. *lo psicologo scolastico cenni normativi e buone prassi* // Editore Ordine degli Psicologi del Piemonte [Risorsa elettronica].-URL: <https://ordinepsicologi.piemonte.it/wp-content/uploads/2021/06/LOPSICOLOGOSCOLASTICO.pdf> (visualizzato il 16.12.2022)

14. Montreuil, T. C. (2016). *The Practice of School and Educational Psychology in Canada: The Best Is Yet to Come*. *Canadian Journal of School Psychology*, 31(3), 155-159. [Electronds resource <https://doi.org/10.1177/0829573516655231> (reviewed on 30.09.2022)

15. *Le modèle global et intégratif de la psychologie scolaire au Québec* Comité scientifique du Conseil d'administration de l'AQPS *Activité précongrès 2021*// [Electronds resource https://aqps.qc.ca/images/Activit%C3%A9_pr%C3%A9congr%C3%A8s_AQPS_2021.pdf (reviewed on 30.09.2022)

16. 教育クロデックス。 53-教育分野の心理的基礎 [Electronds resource <https://psychologist.x0.com/terms/553.html> (reviewed on 30.09.2022)